

Олександр АНТОНЧУК,

orcid.org/0000-0002-1272-4634

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри стилістики та культури української мови

Рівненського державного гуманітарного університету

(Рівне, Україна) abc7500@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

У статті проаналізовано складники професійної комунікативної компетентності викладача музики і художньої культури. Подано перелік практичних завдань, що формують комунікативну професійну компетентність як основу комунікативного складника професіограми в межах курсу української мови за професійним спрямуванням.

Курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» має на меті поглиблення знань студентів з мови професійного спілкування як форми сучасної української літературної мови, специфіку якої зумовлюють особливості спілкування у виробничо-професійній сфері: мета, функції, ситуація, особистісні риси учасників спілкування.

Метою статті є проаналізувати складники професійної комунікативної компетентності викладача музики і художньої культури і її формування в межах курсу української мови за професійним спрямуванням.

Для вирішення поставлених завдань у процесі роботи використовувалися такі методи дослідження: теоретичні: аналіз і синтез під час опрацювання лінгвістичної, психологічної, педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми; емпіричні: проведення й аналіз занять з української мови за професійним спрямуванням, зокрема з використанням дискусій, завдань із культури усного і писемного мовлення.

Комунікативна компетентність як основа комунікативного складника професіограми фахівця має декілька основних компонентів: опрацювання документів, уміння вести соціальний та міжособистісний діалог, викладати навчальний матеріал, готувати та виступати публічно. Це також здатність особистості встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. До складу її входить сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне протікання комунікативного процесу.

Комунікативну компетентність майбутніх фахівців слід розглядати, спираючись на професіограми, які доцільно використовувати у процесі навчання. У процесі складання професіограм розкриваються комунікативні особливості роботи викладача та основні навички, яких слід набути: комунікативні (здатність встановлювати контакти з людьми різного віку, соціального статусу, культури, розвитку тощо; вміння доступно пояснювати матеріал відповідно до вікових особливостей учнів, знання термінології; здатність коригувати словом поведінку співрозмовників, аналізувати й вирішувати конфлікти; вміння виявляти повагу засобами мовного етикету) та вербальні (здатність чітко висловлювати свою думку; мати багатий словниковий запас).

Ключові слова: *комунікативна компетентність, фахове спілкування, професіограма фахівця.*

Oleksandr ANTONCHUK,

orcid.org/0000-0002-1272-4634

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Stylistics and Culture of the Ukrainian Language

of Rivne State Humanitarian University

(Rivne, Ukraine) abc7500@ukr.net

FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE PROCESS OF STUDYING THE UKRAINIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL DIRECTION

The article analyzes the components of the professional communicative competence of teacher of music and art. The list of practical tasks that form the communicative professional competence as the basis of the communicative component of the professional program within the course of the Ukrainian language course in the professional direction is presented.

The course “Ukrainian Language (for Professional Purpose)” aims to deepen students’ knowledge of the language of professional communication as a form of modern Ukrainian literary language, the specificity of which is determined by the peculiarities of communication in the production and professional sphere: purpose, functions, situation, personal traits of participants of communication.

The purpose of our article is to analyze the components of the professional communicative competence of the teacher of music and art and its formation within the course of the Ukrainian language in a professional direction.

The following research methods were used to solve the set tasks in the process of work: theoretical: analysis and synthesis during the processing of linguistic, psychological, pedagogical and methodological literature on the studied problem; empirical: conducting and analyzing vocational classes in the Ukrainian language, including the use of discussions, oral and written culture tasks.

Communicative competence as the basis of the communicative component of a professional's professional profession has several basic components: processing of documents, ability to conduct social and interpersonal dialogue, to teach educational material, to prepare and make public speeches.

The communicative competence of future professionals should be considered on the basis of professional diagrams that are appropriate for use in the learning process. In the process of compiling professionograms, the communicative features of the teacher's work are revealed and the basic skills to be acquired are: communicative (the ability to establish contacts with people of all ages, social status, culture, development, etc.; ability to explain material according to students' age characteristics, knowledge of terminology; ability to correct the word behavior of the interlocutors, analyze and resolve conflicts; ability to show respect by means of linguistic etiquette) and verbal (ability to express their opinions clearly; have a rich vocabulary).

Key words: *communicative competence, professional communication, professional specialist.*

Постановка проблеми. Курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» має на меті поглиблення знань студентів з мови професійного спілкування як форми сучасної української літературної мови, специфіку якої зумовлюють особливості спілкування у виробничо-професійній сфері: мета, функції, ситуація, особистісні риси учасників спілкування.

Дисципліна передбачає опрацювання питань, пов'язаних із культурою та стилістикою мови професійного спілкування, вивчення різних видів ділових документів, набуття навичок їх укладання і редагування, формування висловлювань на певну тему, підготовку та виголошення виступів, засвоєння етикету професійного спілкування та ділової кореспонденції. Обов'язковим є оволодіння нормами літературної мови: графічними, орфографічними, орфоепічними, лексичними, морфологічними, синтаксичними, пунктуаційними, стилістичними.

Мета цього курсу згідно з чинними підручниками та нормативними документами – «сформувати в майбутніх спеціалістів професійно зорієнтовані вміння і навички досконалого володіння українською літературною мовою у фаховій сфері» (Шевчук, 2013: 15).

Аналіз досліджень. Проблема формування компетентностей у процесі навчання займаються не лише окремі вчені, а й міжнародні організації, серед яких ЮНЕСКО, ПРООН, ЮНІСЕФ, Рада Європи, Міжнародний департамент стандартів, Організація Європейського Співробітництва та розвитку тощо. Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти визначає поняття «компетентність» як здатність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання та роботу. Вказується, що компетентність складається з набору знань, навичок та відношень, що дозволяють особистості діяти та виконувати функції, спрямовані на досягнення

визначених стандартів у професійній галузі або певній діяльності (Овчарук, 2004: 10).

Комунікативна компетентність як основа комунікативного складника професіограми фахівця має декілька основних компонентів: опрацювання документів, уміння вести соціальний та міжособистісний діалог, викладати навчальний матеріал, готувати та виголошувати публічні виступи. Це також здатність особистості встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. До складу її входить сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне протікання комунікативного процесу (Синявський, 2014: 71).

Пропонуючи теоретичну модель керівника учнівського музично-інструментального колективу, Т. Пляченко зараховує особистісні якості до блоку індивідуально-психологічної компетентності. Зокрема, серед професійно необхідних визначає такі: комунікативність, творчу уяву, експресивність та емоційність, інтуїцію, миттєву реакцію, вольове начало, сугестивність, наполегливість, організованість, вимогливість, доброзичливість, толерантність, емпатійність, артистичність (Пляченко, 2010: 22).

Комунікативну компетентність О. Кідрон розглядає в трьох площинах: 1) в особистісній площині, коли імпліцитно наголошується на структурі комунікативних здатностей; 2) в конативній площині – розуміння закономірностей ситуативної готовності до спілкування і вміння організувати продуктивну комунікацію; 3) у площині взаємодіяння і оцінки інших людей – відображення компетентності в спілкуванні завдяки набуттю комунікативних властивостей (Кідрон, 1981: 15).

Мета статті – проаналізувати складники професійної комунікативної компетентності викладача музики і художньої культури і її формування в межах курсу української мови за професійним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу. Під час викладання курсу для здобувачів вищої освіти Інституту мистецтв РДГУ спеціальностей 025 «Музичне мистецтво», 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» враховуємо особливості професійної комунікації майбутніх учителів музики, а саме: уміння знайти найбільш влучні слова для вербалізації музичної мови, встановити з учнями тісний діалог, що буде спрямований на всебічний розвиток особистості школярів. Щодо опрацювання документів, то пропонуємо на заняттях такі завдання:

1. Письмово оформіть реквізити «Назва організації вищого рівня», «Назва закладу вищої освіти», де Ви навчаєтеся, «Довідкові дані про заклад вищої освіти».

2. Складіть речення з поданими словосполученнями. В яких документах їх можна використати?

Відповідно до постанови міністерства, відчуваючи гостру потребу, нагадуємо Вам, комісія для складання резолюції, після закінчення строку повноважень, з багатьох причин, наказ по університету, як виняток.

3. З'ясуйте, який це документ за: а) найменуванням; б) призначенням; в) походженням; г) формою.

Я, Петренко Іван Васильович, доручаю Лук'янчуку В'ячеславу Володимировичу отримати належну студентам 12 групи Інституту мистецтв РДГУ стипендію за квітень 2018 року.

4. Оформіть заяву, в якій Андрущенко Тамара Василівна просить допустити її до участі в конкурсі на заміщення вакантної посади завідувача кафедри хорового диригування інституту мистецтв РДГУ. Нанесіть візу і резолюцію.

5. Знайдіть помилки у словосполученнях, напишіть правильні конструкції.

Поступити в інститут, зайняти перше місце в олімпіаді, одержати спеціальність викладач сольфеджо, вступити на курси по вокалу, працювати на посаді концертмейстер, навчатися в інституті мистецтв на спеціальності, моя сім'я складається з чотирьох чоловіків я, мати, батько, брат, я займаюся мовою вокалом.

6. Напишіть функціональне резюме для участі в конкурсі на заміщення вакантної посади учителя музики, використавши інформацію з оголошення, супровідний і рекомендаційний листи.

Завдання для самостійної роботи

1. Напишіть пояснювальну записку про те, чому студент II курсу музично-педагогічного факультету Соловійов Ілля Лук'янович не з'явився на екзамен із гармонії.

2. Схарактеризуйте документ «витяг із протоколу» за такими ознаками: за походженням, стадією створення, за призначенням, за формою, за джерелом виникнення. Укладіть витяг із протоколу кафедри вашого фаху щодо рекомендації до вступу до аспірантури.

3. Укладіть кілька різновидів резюме: хронологічне, резюме випускника ЗВО, резюме особи з досвідом роботи.

Готуючись до виступу, доповідач може написати доповідь на папері. При цьому йому слід урахувати, що розмовна мова значною мірою відрізняється від писемної, вона менш формалізована, вільніша, сприймається легше. Проте не можна нехтувати дотриманням загальноприйнятих літературних норм у користуванні орфоепічними, морфологічними та стилістичними засобами мови, адже важливою умовою успіху є бездоганна грамотність. Мовлення має бути не тільки правильним, а й лексично багатим, синтаксично різноманітним.

У процесі вивчення теми «Риторика і мистецтво презентації» пропонуємо такі завдання для формування ораторської вправності:

1. Підготуйте промову на тему «Український музичний сленг».

2. Доберіть і запишіть 3-4 аргументи, щоб підтвердити такі думки: Співати українською модно. Артист повинен багато читати. Суржик псує обличчя співака.

3. Підготуйте наукову доповідь із проблем свого фаху, використовуючи логічну аргументацію.

Уміння вести соціальний та міжособистісний діалог є важливим під час проведення індивідуальних та колективних форм фахового спілкування. З урахуванням каналів комунікації виділяють: безпосереднє спілкування («обличчя до обличчя»); опосередковане (телефон, радіо, телебачення). Залежно від змісту повідомлення розрізняють: побутове (обговорення щоденних проблем); наукове (обговорення наукових проблем); фахово-ділове (спілкування між людьми як представниками фахових установ); естетичне (передавання естетичної інформації).

Опрацьовуючи тему «Культура усного фахового спілкування. Форми колективного обговорення професійних проблем», здобувачі вищої освіти виконують такі практичні завдання:

1. Підготуйтеся до групової дискусії за темою «Суржик у сучасних хітах: за і проти».

2. Укладіть правила етикетного користування мобільним телефоном у концертному залі.

3. Прослухайте діалог між ведучим і гостем у музичній програмі і схарактеризуйте: а) місце

і час спілкування; б) форму спілкування; в) мету учасників спілкування; г) ініціативу спілкування; г) засоби мовленнєвого етикету; д) типи помилок.

4. Змодельуйте та запишіть бесіду між особою, що влаштовується на посаду викладача музичної школи, та роботодавцем.

5. Зредагуйте текст пісні.

Пісню заспіваємо про пірожене
Ви його не їжте, бо воно Сірожене
Не паране, не жаране і не розморожене
А печене в духовці, ну все, як положено!
Чиє це пірожене? (Сірожене!)
Герой телеекранів і зв'язних безпределів
Красивий, як пірожене, Сірожа Зверев
Українську музику і групу ТІК не слухає
Пірожене не їсть, а тільки понадкушує.

Щодо комунікативної професіограми вчителя музики, художньої культури пріоритетними є такі характеристики мовця: вміння формулювати мету і завдання професійного спілкування; вміння аналізувати предмет спілкування; вміння організувати обговорення, керувати спілкуванням, регламентувати його; вміння послуговуватися засобами

етикету для ефективної комунікації, виявляти за допомогою мовних засобів ввічливість, тактовність; вміти використовувати різні комунікативні тактики для реалізації обраної стратегії; вміти аналізувати і вирішувати конфлікти та кризові ситуації; вміти доводити, обґрунтовувати, вмотивувати, спростовувати, заперечувати, відхиляти, оцінювати; бути грамотним, дотримуватися мовленнєвих норм як у писемному, так і в усному мовленні.

Висновки. Отже, у процесі складання професіограм розкриваються комунікативні особливості роботи викладача та основні навички, яких слід набути: комунікативні (здатність установлювати контакти з людьми різного віку, соціального статусу, культури, розвитку тощо; вміння доступно пояснювати матеріал відповідно до вікових особливостей учнів, знання термінології; здатність коригувати словом поведінку співрозмовників, аналізувати та вирішувати конфлікти; вміння виявляти повагу засобами мовного етикету) та вербальні (здатність чітко висловлювати свою думку; мати багатий словниковий запас).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кидрон А. А. Коммуникативные способности и их совершенствование : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Москва, 1981. 274 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.Е.С.», 2004. 112 с.
3. Синявський В. В. Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування : метод. посібник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 84 с.
4. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями : моногр. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2010. 428 с.
5. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Вид. 3-тє, випр. і доп. Київ : Алерта, 2013. 696 с.

REFERENCES

1. Kidron A. A. (1981). Kommunikativnyie sposobnosti i ih sovershenstvovanie [Communicative abilities and their improvement]. Candidate's thesis. Moscow : [in Russian].
2. O.V. Ovcharuk. (Ed.). (2004). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy [Competent approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]. Kyiv : «K.E.S.» [in Ukrainian].
3. Sinyavsky V. V. (2014). Profesiogrami i psihogrami profesiy pedagogichnogo spryamuvannya [Professiograms and psychograms of professions of pedagogical direction]. Kirovograd : Imex-LTD [in Ukrainian].
4. Plyachenko T. M. (2010). Pidgotovka maybutnogo vchitelya muziki do roboti z uchnivskimi orkestrami ta instrumentalnymi ansamblyami [Preparing a future music teacher to work with student orchestras and instrumental ensembles]. Kirovograd : Imex-LTD [in Ukrainian].
5. Shevchuk S. V., Klymenko I. V. (2013). Ukrainska mova za profesiinym spriamuvanniam [Professional language Ukrainian]. – (3th ed.). Kyiv : Alerta [in Ukrainian].